Ćwiczenie 11

Transformacja NFA na DFA synteza strukturalna

1. Wprowadzenie

Niedeterministyczny automat skończony NFA (*Nondeterministic Finite Automaton*) jest modelem matematycznym działania układu fizycznego akceptującego słowa języka formalnego generowanego przez gramatykę bezkontekstową regularną. W automacie niedeterministycznym z każdego stanu może prowadzić zero, jedno bądź wiele przejść skojarzonych z określonym symbolem wejściowym (rysunek 1, 2). Automat niedeterministyczny akceptuje słowo wejściowe oznacza to, że istnieje co najmniej jedna ścieżka (ciąg przejść) prowadzących ze stanu początkowego do stanu końcowego (akceptującego). Automat niedeterministyczny nie akceptuje słowa wejściowego tylko wtedy, gdy żadna ze ścieżek (rozgałęzień) nie prowadzi do stanu akceptującego – wszystkie ścieżki prowadzą do stanów nieakceptujących (rysunek 3). Jeżeli w NFA istnieje stan z więcej niż jednym przejściem skojarzonym z określonym symbolem wejściowym mówimy o rozgałęzieniu (rysunek 3). Jeżeli wchodzimy do stanu, w którym nie ma przejścia, wtedy rozgałęzienie zanika (umiera).
Przykład automatu niedeterministycznego akceptującego wszystkie słowa binarne kończące się 101:

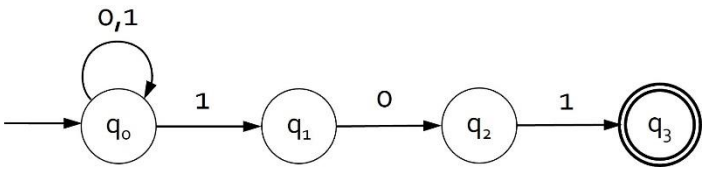

Rysunek 1.

Przykład automatu deterministycznego dla wyrażenia regularnego $a^* + (ab)^*$:

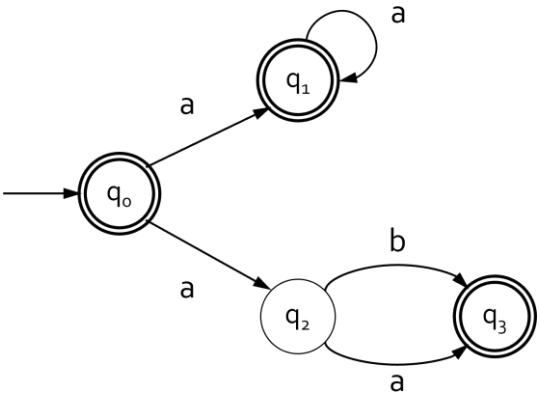

Rysunek 2.

Automaty niedeterministyczne pozwalają modelować działanie złożonych procesów, których modelowanie przy użyciu automatów deterministycznych byłoby pracochłonne i nieefektywne ze względu na konieczność spełnienia ograniczeń automatów deterministycznych.

O niedeterminizmie, w przypadku działania NFA można myśleć jak o realizacji procesów równoległych. Graficznie, niedeterminizm można przedstawić jako drzewo z rozgałęzieniami reprezentującymi przejścia ze stanów pod wpływem jednakowych symboli wejściowych.

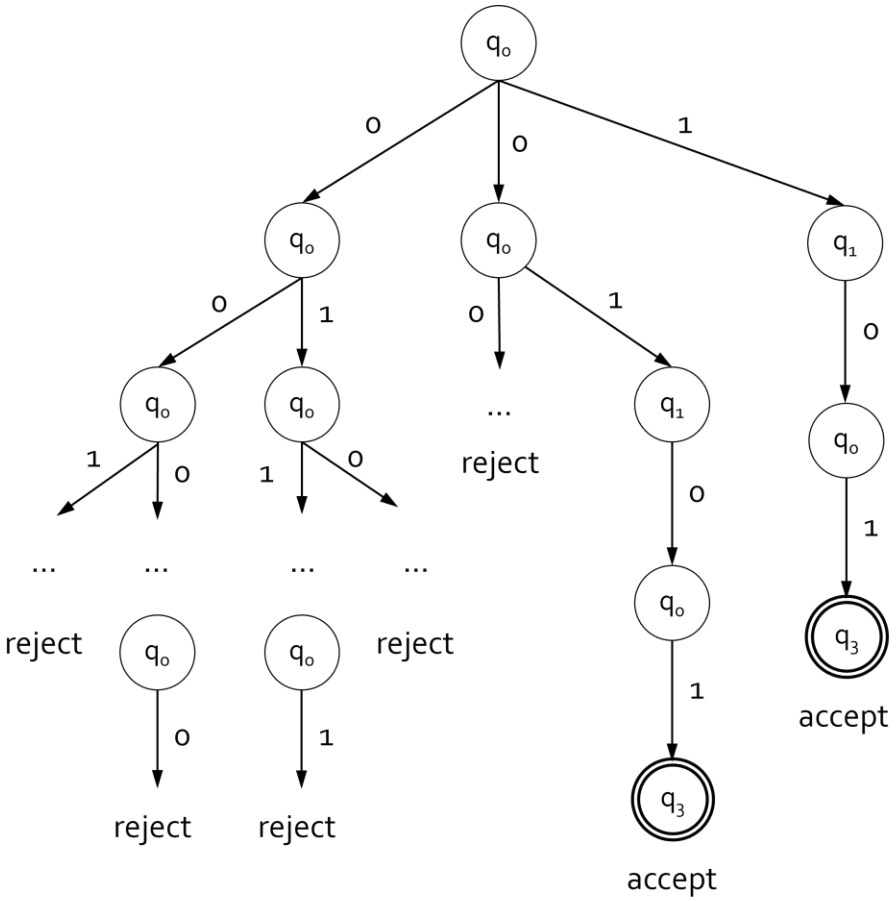

Rysunek 3.

W automatach niederministycznych możliwe są również przejścia (powodujące zmianę stanu) bez wprowadzania symbolu wejściowego. Są to tak zwane ε-przejścia (rysunek 4).

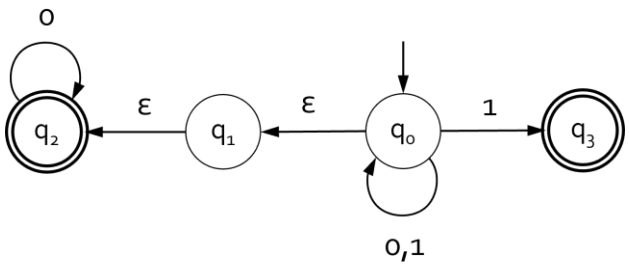

Rysunek 4. NFA akceptujący słowa binarne kończące się 1 lub zawierające dowolną liczbę 0.

Przykład NFA dla wyrażenia regularnego: $a^* + (ab)^*$:

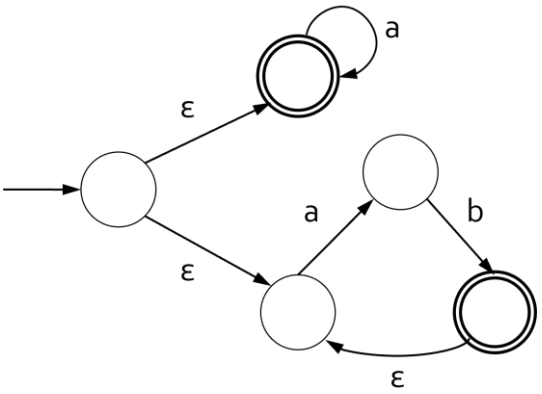

Rysunek 5.

W ujęciu formalnym automat skończony to piątka < Z, Q, Ψ, q_0, F >, gdzie:

Z – alfabet wejściowy (skończony zbiór symboli wejściowych),

$Z = \{ z_0, z_1, z_2, ..., z_{n-1} \}$,

Q – skończony zbiór stanów wewnętrznych automatu

$Q = \{ q_0, q_1, q_2, ..., q_{m-1} \}$,

Ψ – funkcja przejść automatu

$\Psi(q(t), z(t)) = \{ q_{i0}(t+1), q_{i1}(t+1), ..., q_{in-1}(t+1) \}$,

q_0 – stan początkowy, $q_0 \in Q$,

F – zbiór stanów końcowych automatu, $F \subseteq Q$.

O ile modelowanie działania układów (przebiegu procesów) przy użyciu automatów niedeterministycznych jest prostsze, a działanie układu jest łatwiejsze do analizy, o tyle synteza układów realizujących określone zadania na podstawie opisu w postaci NFA (z lub bez ε-przejść), jest niemożliwe. Należy pamiętać, że rozumienie działania układu (modelowanego NFA) jako równoległej realizacji podzadań prowadzących (co najmniej w jednym przypadku) do wykonania zadania, jest nierealizowalna w praktyce ze względu na brak możliwości tworzenia (rozgałęzienie) i redukcji kopii fizycznego układu w trakcie jego działania.

Aby uzyskać możliwość syntezy fizycznego układu należy wykonać konwersję automatu niedeterministycznego na automat deterministyczny (NFA → DFA), bazując na twierdzeniu:

> Dla każdego niedeterministycznego automatu skończonego można wskazać ekwiwalentny deterministyczny automat skończony. (1)

Dowód twierdzenia (1) można znaleźć w [1].

2. Algorytm transformacji NFA → DFA

Bazując na dowodzie twierdzenia (1) możemy określić sposób transformacji NFA → DFA. Możemy go zapisać w postaci krótkiego algorytmu.

1. Na podstawie liczby stanów NFA określ liczbę możliwych stanów DFA.

Należy pamiętać, że każdy stan DFA reprezentuje określony podzbiór stanów NFA. Stąd dla n-stanowego NFA, maksymalna liczba stanów DFA to 2^n.

2. Określ stan początkowy i stany końcowe DFA, uwzględniając ε-przejścia.

   Stan początkowy może być zbiorem jedno- bądź wieloelementowym. Zależnie od przyjętej terminologii podziału automatów skończonych i sposobu konwersji. Według terminologii Stoughtona (rysunek 6), stan początkowy jest zbiorem jednoelementowym ze względu na określony sposób konwersji (rysunek 7). Według terminologii proponowanej przez Sipsera, gdzie pomijana jest konwersja z NFA z ε-przejściami (*nondeterministic finite automaton with* ε-*moves*) na NFA bez ε-przejść, a realizowana jest konwersja $FA \rightarrow NFA$ z uwzględnieniem ε-przejść, stan początkowy może być zbiorem stanów osiąganych z wejścia z uwzględnieniem ε-przejść. W ćwiczeniu przyjmujemy terminologię Sipsera.

3. W NFA określ przejścia z każdego ze stanów dla wszystkich symboli alfabetu uwzględniając przejścia ε.
4. Zminimalizuj liczbę stanów DFA, czyli usuń stany bez wejść.

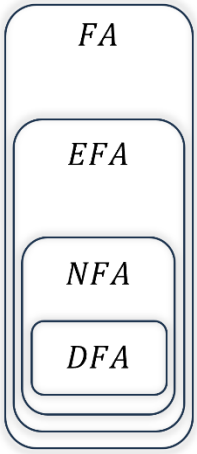

Rysunek 6. Podklasy automatów skończonych wg Stoughtona

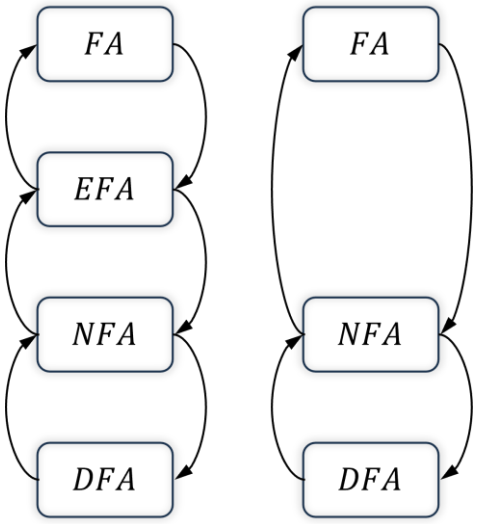

Rysunek 7. Konwersja automatów skończonych wg Stoughtona i Sipsera

EFA (*Empty-string finite Automaton*) to automat skończenie stanowy (FA), w którym etykieta każdego przejścia ma długość 0 lub 1.
NFA – automat, w którym etykieta każdego przejścia ma długość 1.
DFA – automat, w którym etykieta każdego przejścia ma długość 1 i każdy symbol alfabetu opisuje jedno przejście ze każdego stanu.

3. Przebieg transformacji NFA → DFA

Przykład 1
NFA zadane w postaci grafu bez ε-przejść.

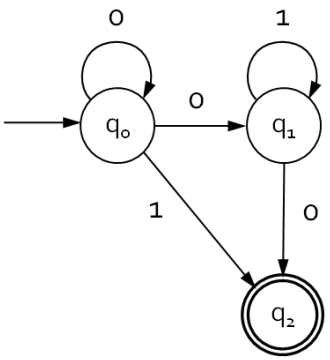

Postępujemy zgodnie z procesem transformacji

1. Określamy liczbę możliwych stanów DFA
NFA posiada trzy stany, $N = \{q_0, q_1, q_2\}$. DFA może mieć co najwyżej osiem stanów. Tworzymy osiem stanów, po jednym dla każdego podzbioru z N. Stany DFA oznaczamy (numerujemy) zgodnie porządkiem podzbiorów D. Powstaje zbiór stanów $D = \{Ø, q_0, q_1, q_2, q_{01}, q_{02}, q_{12}, q_{012}\}$.

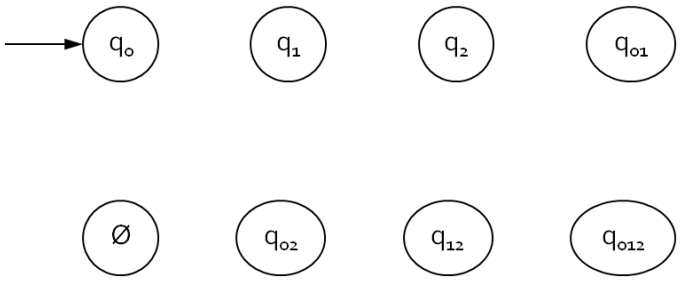

2. Określamy stany początkowe i końcowe DFA. Stan początkowy $E\{q_0\}$ to zbiór stanów osiągalnych z q_0 uwzględniając przejścia ε oraz stan q_0. Zatem $E\{q_0\} = \{q_0\}$, ponieważ nie występują w NFA przejścia ε. Stany końcowe, to wszystkie stany zawierające stan końcowy NFA. Stanami końcowymi są: q_2, q_{02} ,q_{12} i q_{012}.

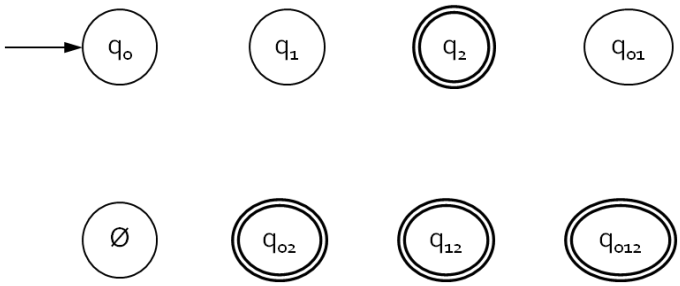

3. W NFA określamy wszystkie przejścia z każdego ze stanów dla wszystkich symboli alfabetu wejściowego. Tworzymy funkcję przejść DFA.
Kroki tego procesu zostały omówione, a ich efekty zilustrowane odpowiednimi rysunkami.

krok 1: Rozpoczynamy od stanu Ø, do którego trafiają wszystkie nieokreślone w NFA przejścia.

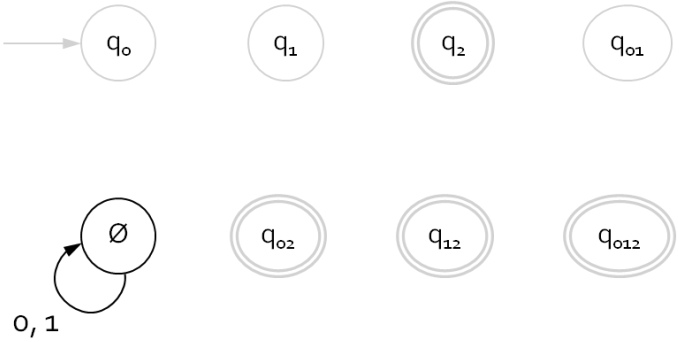

krok 2: Ze stanu q_0 przechodzimy do stanu q_{01} pod wpływem symbolu 0, ponieważ w NFA ze stanu q_0 następuje przejście do stanów q_0 i q_1 oraz dalej, z żadnego ze stanów q_0, q_1 nie ma przejść ε. Ponieważ w przykładzie nie występują przejścia ε, fakt braku wykonania takiego przejścia w opisach kolejnych kroków będzie pomijany.

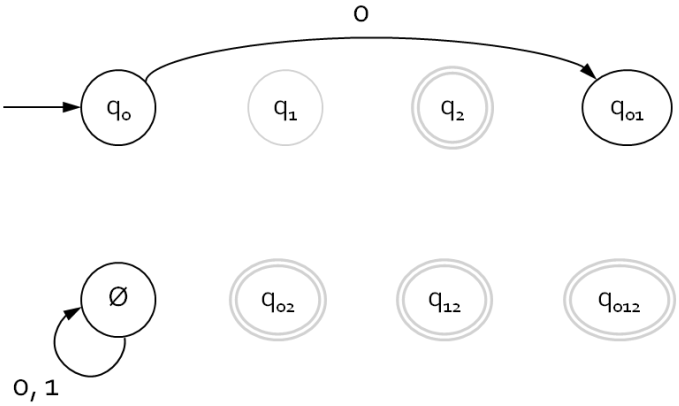

krok 3: Ze stanu q_0 przechodzimy do stanu q_2 pod wpływem symbolu 1, ponieważ w NFA ze stanu q_0 istnieje jedynie przejście do stanu q_2.

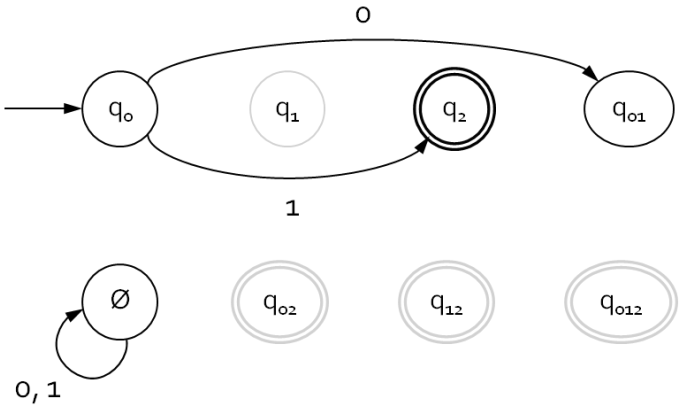

krok 4: Ze stanu q_1 przechodzimy do stanu q_2 pod wpływem symbolu 0, ponieważ w NFA ze stanu q_1 istnieje jedynie przejście do stanu q_2.

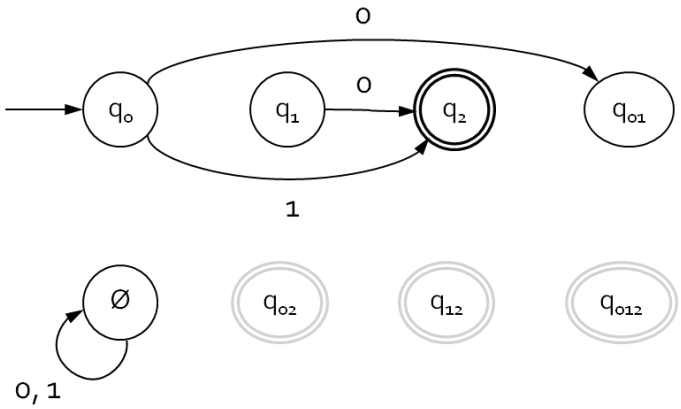

krok 5: Ze stanu q_1 przechodzimy do stanu q_1 pod wpływem symbolu 1, ponieważ w NFA ze stanu q_1 istnieje jedynie przejście do stanu q_1.

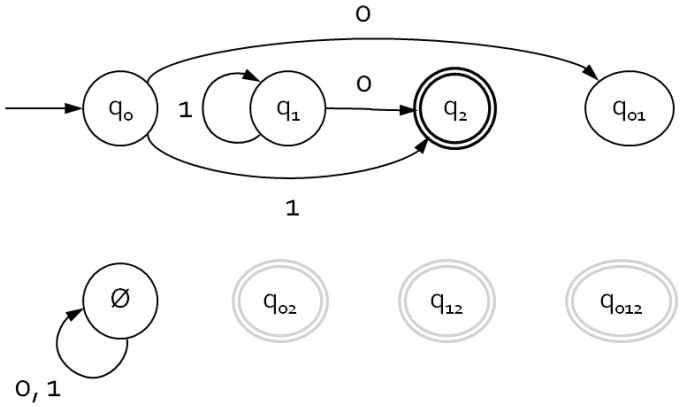

krok 6: Stan q_{012} reprezentuje połączone stany q_0, q_1 i q_2. W związku z tym, ponieważ ze stanu q_0 przez 0 przechodzimy do q_0 i jednocześnie do stanu q_1 oraz ze stanu q_1 przez 0 przechodzimy do stanu q_2, to ze stanu q_{01} przechodzimy do stanu q_{012} pod wpływem symbolu 0.

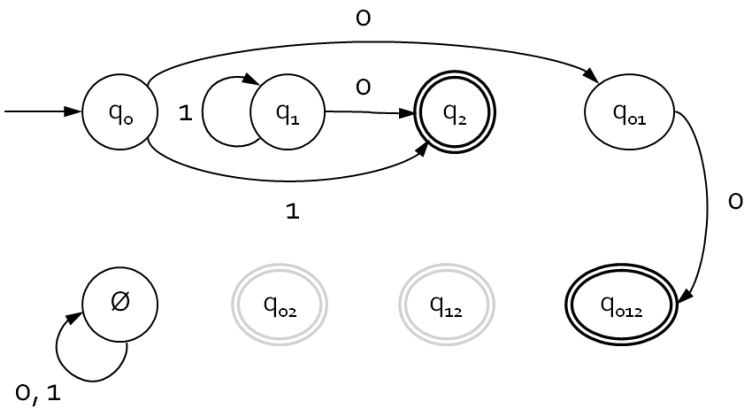

krok 7: Podobnie rzecz ma się przy przejściu ze stanu q_{01} do stanu q_{12} pod wpływem symbolu 1.

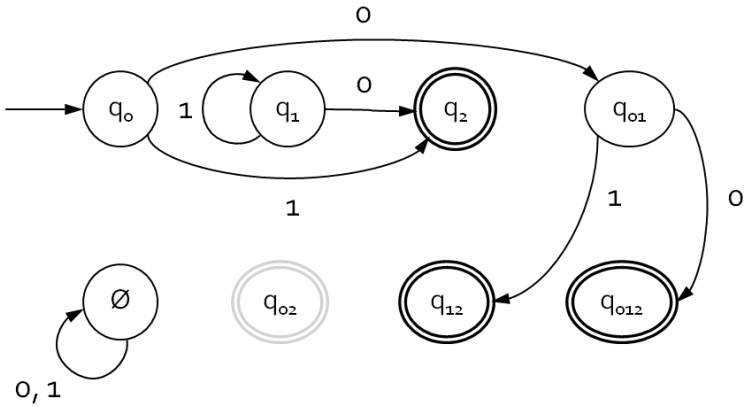

krok 8: Ze stanu q_2 w NFA nie występuje przejście pod wpływem 0, co powoduje w DFA przejście do stanu Ø.

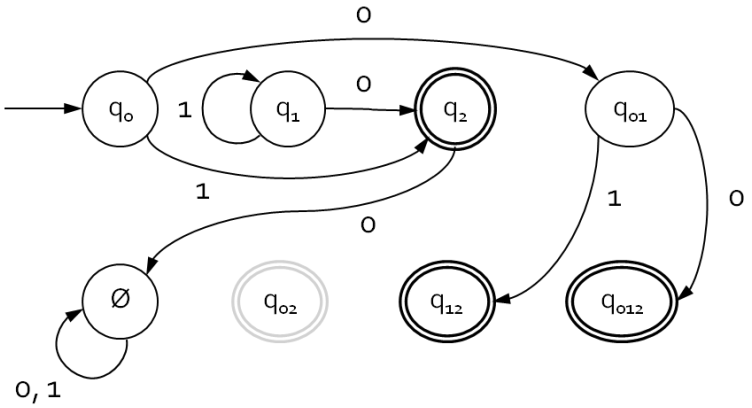

krok 9: Ze stanu q_2 w NFA nie występuje również przejście pod wpływem 1, co powoduje w DFA przejście do stanu Ø.

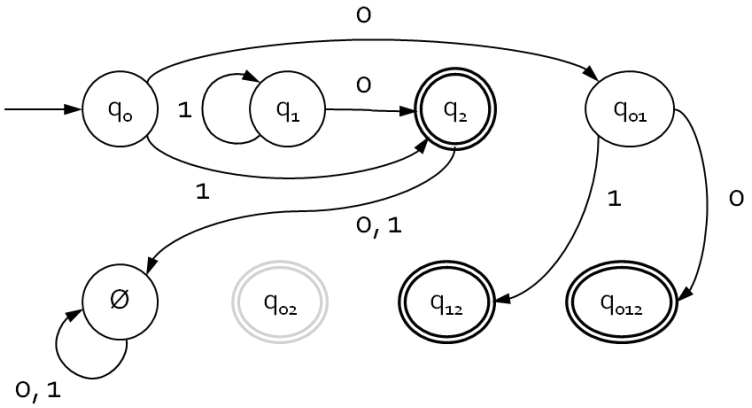

krok 10: Przejście ze stanu q_{02} do stanu q_{01} następuje z podobnych powodów co w krokach 6 i 7.

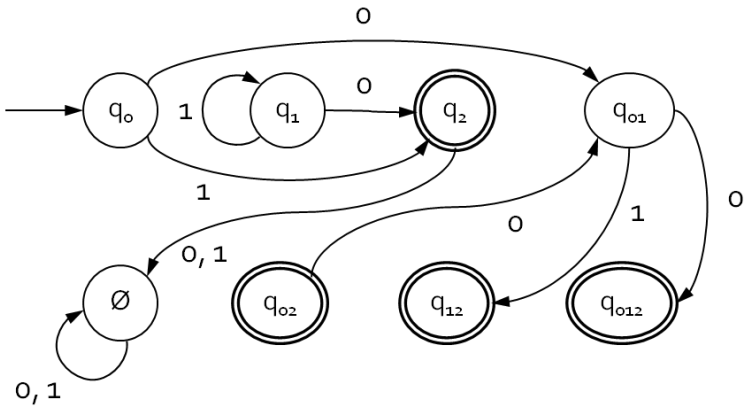

krok 11: Przejście ze stanu q_{02} do stanu q_2 pod wpływem 1.

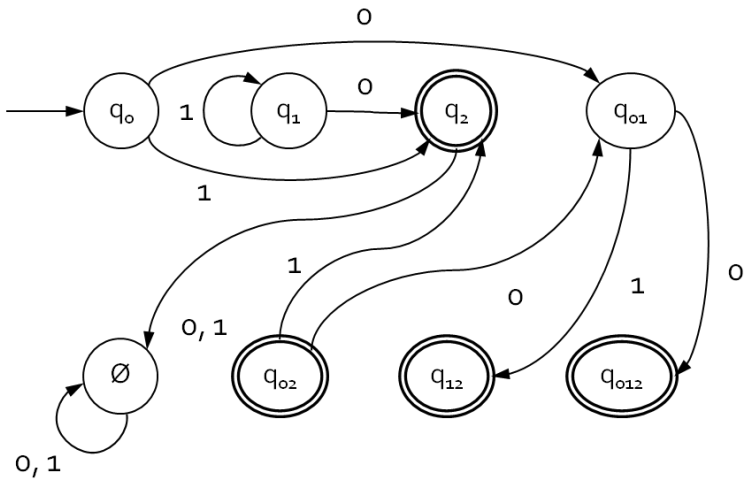

krok 12: Przejście ze stanu q_{12} do stanu q_2 pod wpływem 0.

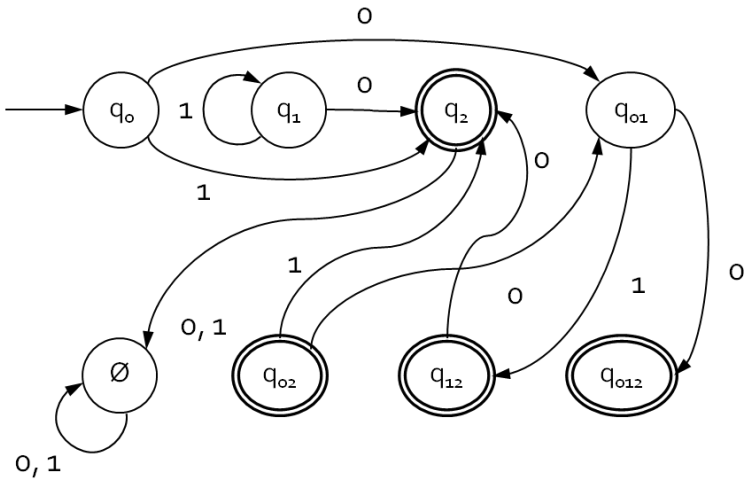

krok 13: Przejście ze stanu q_{12} do stanu q_1 pod wpływem 1.

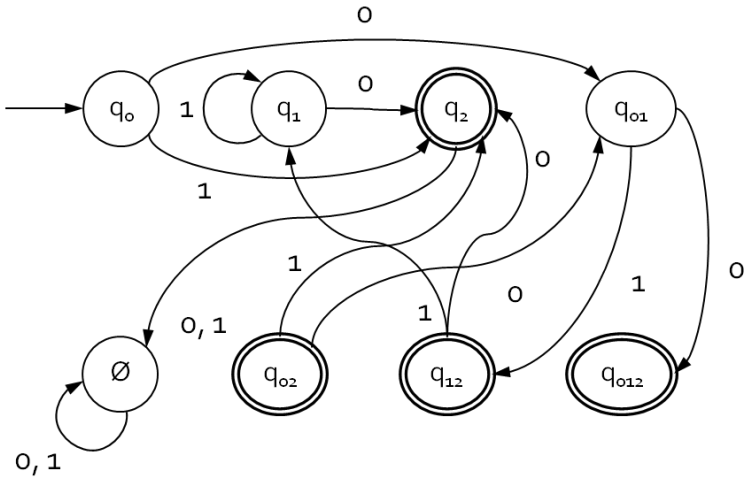

krok 14: Przejście ze stanu q_{012} do stanu q_{012} pod wpływem 0. Sytuacja podobna do tej z kroku 6.

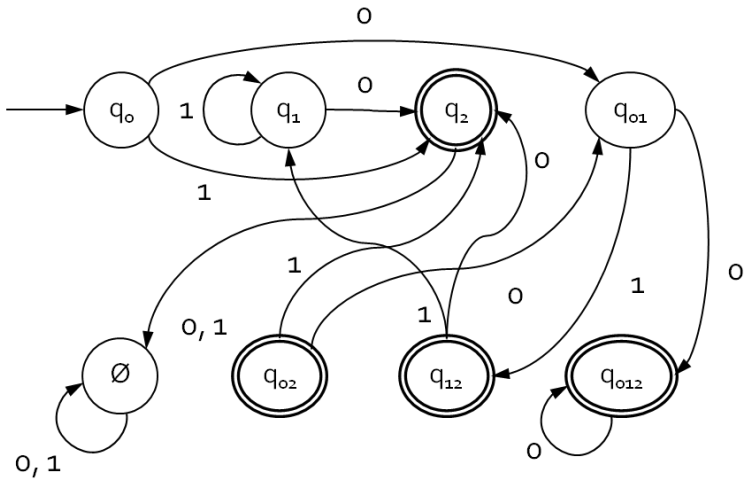

krok 15: Przejście ze stanu q_{012} do stanu q_{12} pod wpływem 1.

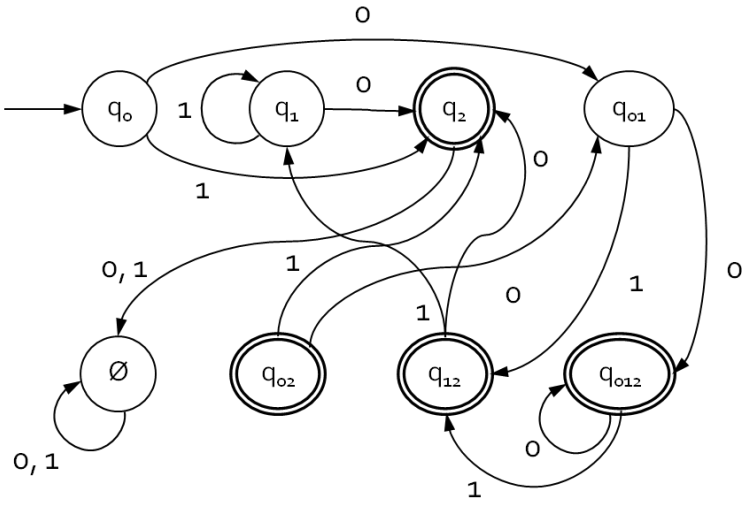

4. Minimalizujemy liczbę stanów DFA, czyli usuwamy stany nieosiągalne.

Jedynym nieosiągalnym stanem w DFA jest stan q_{02}.
Ostateczna postać DFA wygląda następująco.

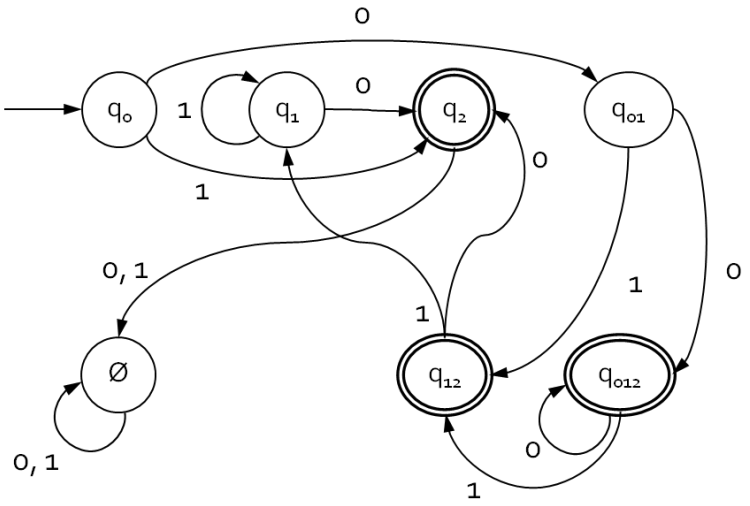

Przykład 2
NFA zadane w postaci grafu z przejściami ε.

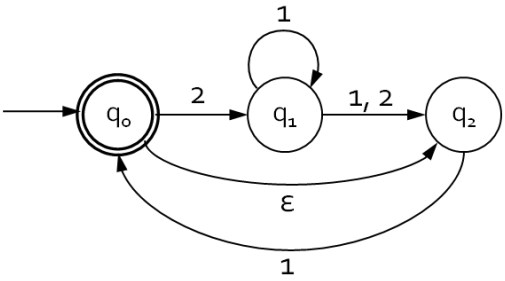

1. Określamy liczbę możliwych stanów DFA
NFA posiada trzy stany, $N = \{q_0, q_1, q_2\}$. DFA może mieć co najwyżej osiem stanów. Tworzymy osiem stanów, po jednym dla każdego podzbioru z N. Stany DFA oznaczamy (numerujemy) zgodnie z porządkiem podzbiorów D. Powstaje zbiór stanów $D = \{Ø, q_0, q_1, q_2, q_{01}, q_{02}, q_{12}, q_{012}\}$.

2. Określamy stany początkowe i końcowe DFA. Stan początkowy $E\{q_0\}$ to zbiór stanów osiągalnych z q_0 uwzględniając przejścia ε oraz stan q_0. Zatem $E\{q_0\} = \{q_0, q_2\}$, ponieważ występuje przejście ε z q_0 do q_2. Stany końcowe, to wszystkie stany zawierające stan końcowy NFA. Stanami końcowymi są: q_0, q_{01} ,q_{02} i q_{012}. Stanem początkowym w DFA będzie stan q_{02}.

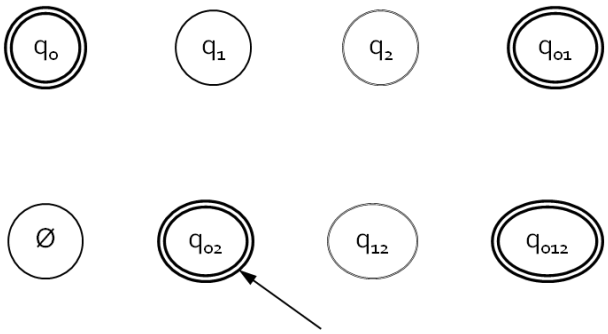

3. W NFA określamy wszystkie przejścia z każdego ze stanów dla wszystkich symboli alfabetu wejściowego. Tworzymy funkcję przejść DFA.
Kroki tego procesu zostały omówione, a ich efekty zilustrowane odpowiednimi rysunkami.

krok 1: Rozpoczynamy od stanu Ø, do którego trafiają wszystkie nieokreślone w NFA przejścia.

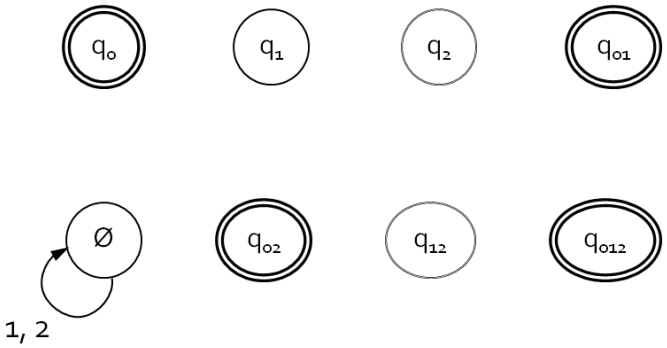

krok 2: Nie istnieje przejście ze stanu q_0 pod wpływem symbolu 1. Zatem idziemy do stanu Ø.

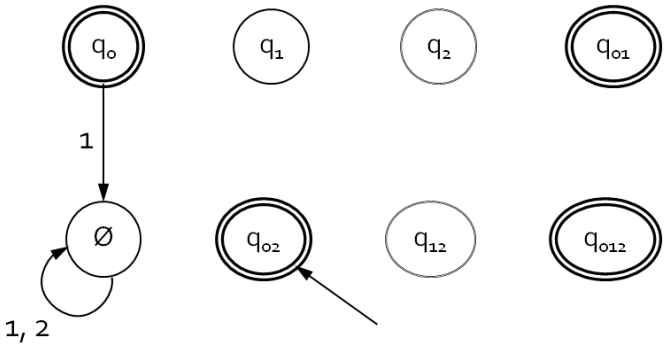

krok 3: Ze stanu q_0 pod wpływem symbolu 2 przechodzimy do stanu q_1. A ponieważ nie istnieje ścieżka prowadząca przez krawędzie oznaczone ε, q_1 jest jedynym stanem, do którego możemy w ten sposób przejść. Należy pamiętać, że podążanie pustymi przejściami ε występuje tylko po wprowadzeniu symbolu wejściowego. Tu taka sytuacja nie występuje.

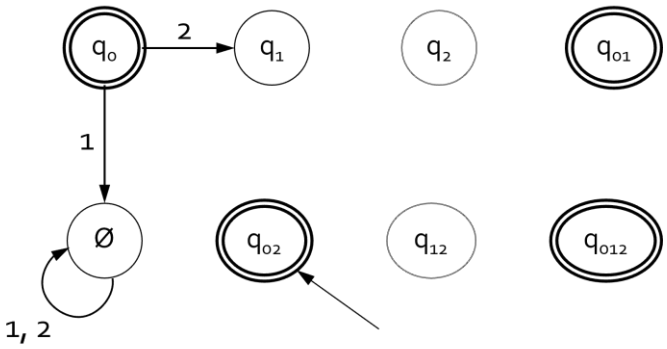

krok 4: Ze stanu q_1 pod wpływem symbolu 1 przechodzimy do stanu q_{12} ponieważ w NFA ze stanu q_1 pod wpływem 1 przechodzimy do obu stanów: q_1 i q_2. Na tym kończymy przejścia ponieważ nie istnieje ścieżka prowadząca przez krawędzie oznaczone ε.

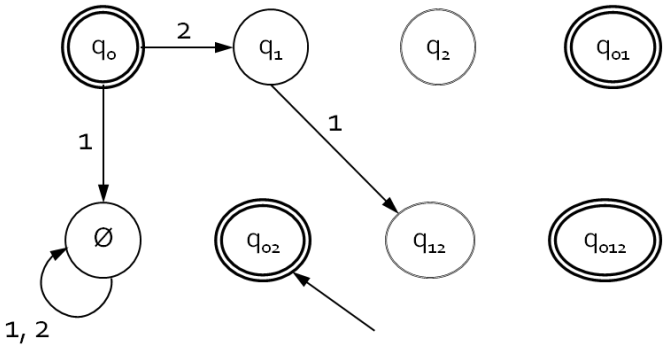

krok 5: Ze stanu q_1 pod wpływem 2 przechodzimy do stanu q_2. Brak przejść ε.

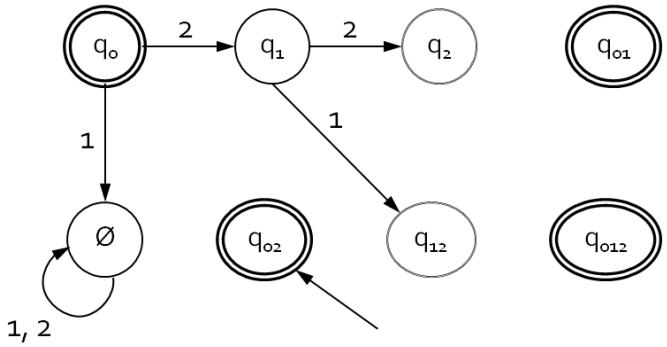

krok 6: Ze stanu q_{01} pod wpływem 1 przechodzimy do stanu q_{12}. Brak przejść ε.

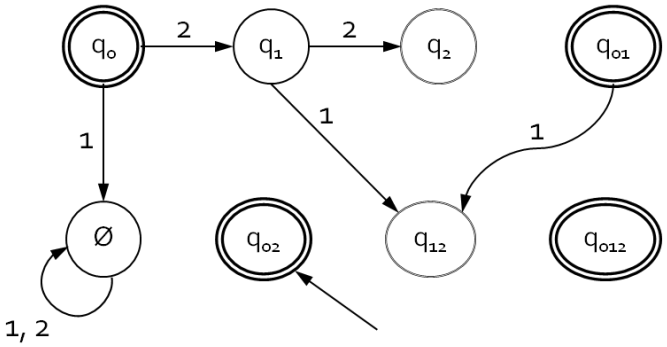

krok 7: Ze stanu q_{01} pod wpływem 2 również przechodzimy do stanu q_{12}. Brak przejść ε.

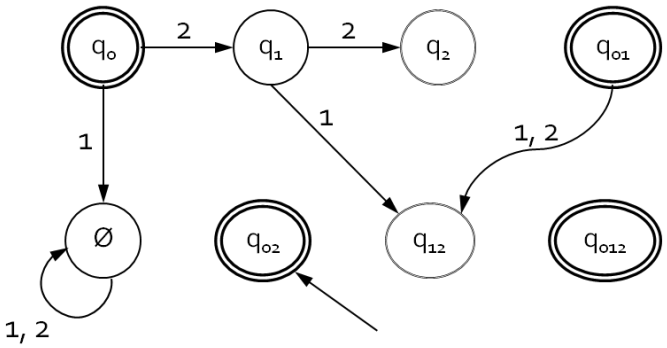

krok 8: Ze stanu q_2 pod wpływem 1 idziemy do stanu q_{02}, ponieważ 1 prowadzi nas do stanu q_0 oraz powoduje powrót do stanu q_2 przez krawędź ε. Istnieje przejście ε.

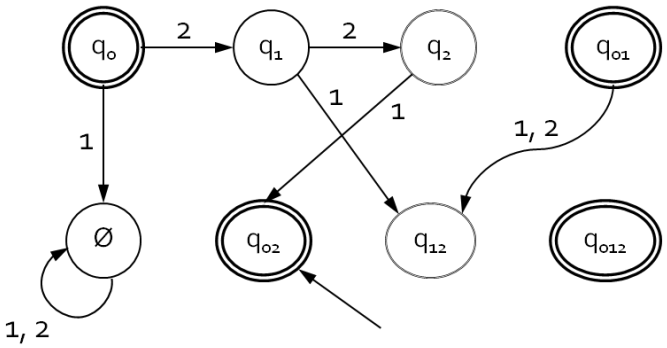

krok 9: Ze stanu q_2 pod wpływem 2 idziemy do stanu Ø, ponieważ nie ma w NFA przejścia pod wpływem 2 do innego stanu.

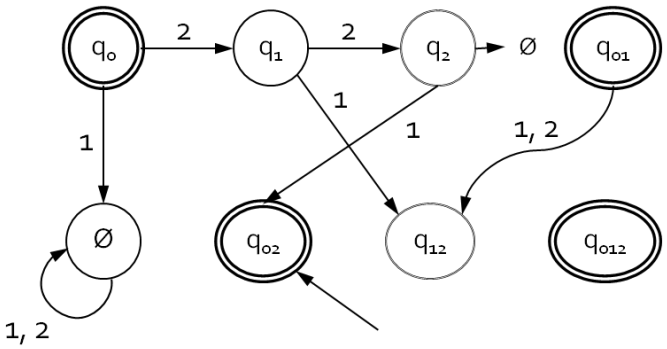

krok 10: Kolejne przejście przez ε. Ze stanu q_{02} pod wpływem 1 idziemy do stanu q_{02} pomimo braku bezpośredniego przejścia z q_0 do q_2. Ze stanu q_2 istnieje przejście (przez 1) do q_0, natomiast ze stanu q_0 mamy przejście przez ε, co powoduje przejście do stanu q_2.

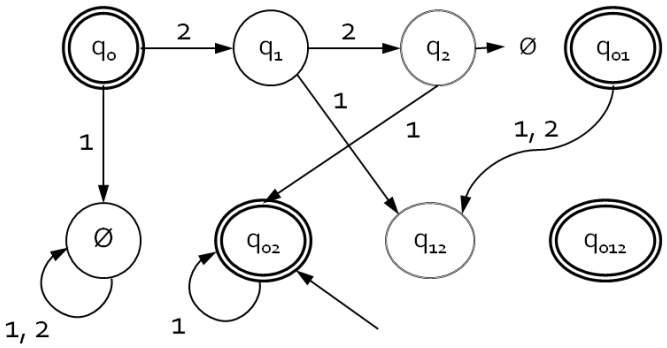

krok 11: Ze stanu q_{02} pod wpływem 2 idziemy do stanu q_1.

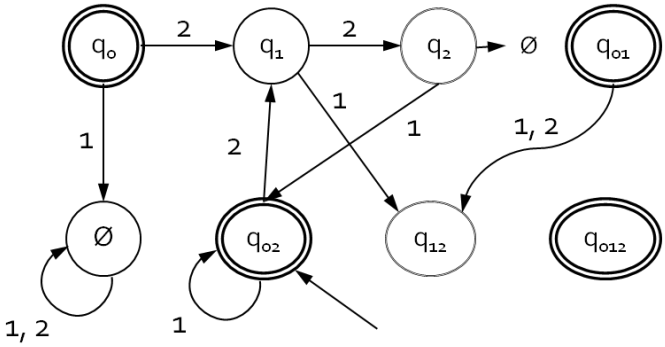

krok 12: W stanie q_{12}, przez 1 idziemy z q_1 do q_1, z q_1 do q_2, z q_2 do q_0 oraz powracamy przez ε do q_2. Stąd ze stanu q_{12} pod wpływem 1 idziemy do stanu q_{012}.

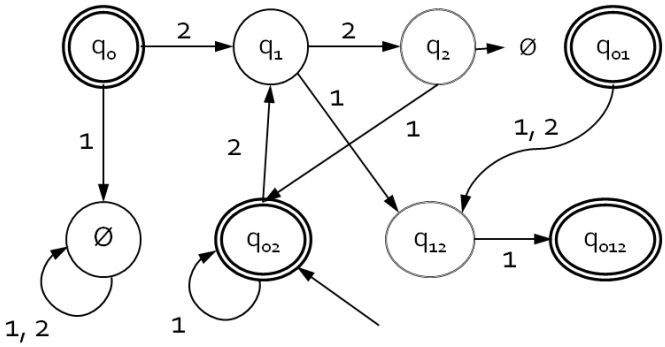

krok 13: Z q_1 do q_2 jest przejścia pod wpływem 2, natomiast a z q_2 nie ma przejścia oznaczonego 2. Zatem pod wpływem 2 ze stanu q_{12}, przechodzimy do q_2.

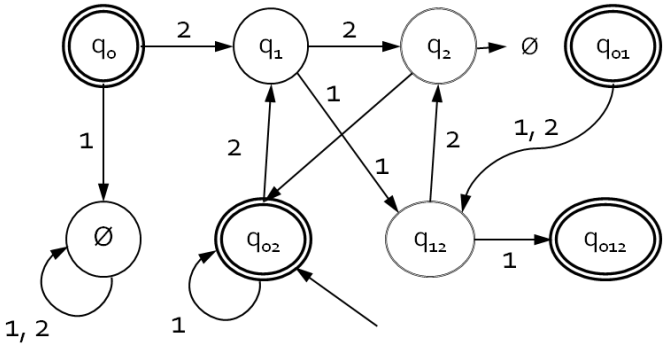

krok 14: Ze stanu q_{012} pod wpływem 1 osiągalny jest każdy stan. Stąd, z q_{012} do q_{012}.

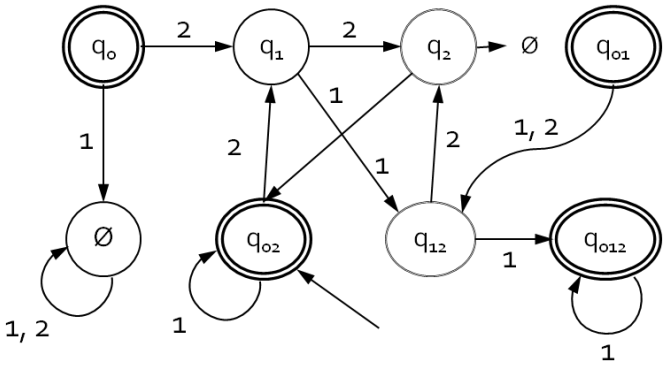

krok 15: Ze stanu q_{012} pod wpływem 2 do q_{12}, ponieważ nie istnieje możliwość osiągnięcia stanu q_0. Nie ma zdefiniowanego przejścia przez 2 ani też nie prowadzi do q_0 żadne puste przejście ε.

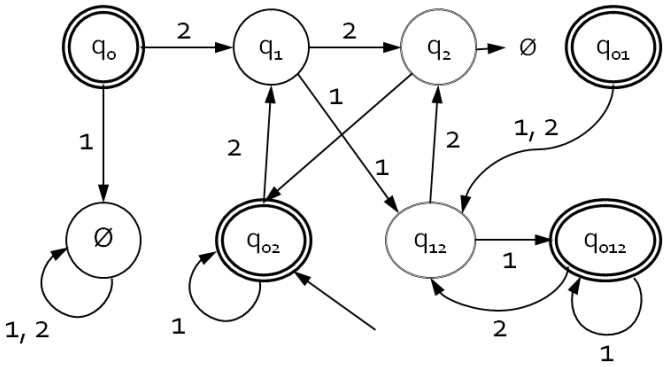

4. Minimalizujemy liczbę stanów DFA, czyli usuwamy stany nieosiągalne.
Stanami nieosiągalnymi w DFA są q_0 i q_{01}. Ostatecznie DFA ma następującą postać:

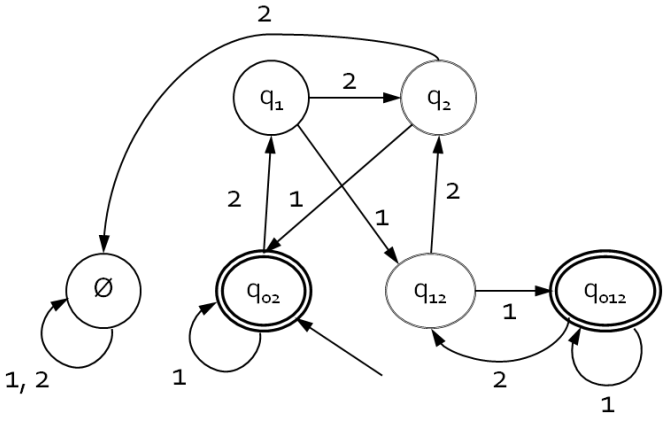

Synteza strukturalna realizowana jest zgodnie z procedurą opisaną w instrukcjach 205 i 207.

Przebieg ćwiczenia

Na podstawie zadania przedstawionego przez prowadzącego należy wykonać transformację automatu z postaci niedeterministycznej na postać deterministyczną (NFA $\rightarrow$ DFA). Zadanie może zostać sformułowane w postaci opisu działania układu, wyrażenia regularnego bądź grafu automatu.
Należy:
- przedstawić graf NFA (jeśli nie został podany),
- wykonać transformację na DFA, sposobem podanym w instrukcji lub uzgodnionym z prowadzącym,
- wykonać syntezę abstrakcyjną i strukturalną automatu,
- przedstawić schemat układu w postaci uwzględniającej dostępne w laboratorium układy scalone,
- zgodnie z poleceniem prowadzącego, zrealizować układ na zestawie Unilog lub wykonać symulację jego działania.

Literatura
[1] M. Sipser, Wprowadzenie do teorii obliczeń